

Néhol talán elkelne egy kissé nagyobb távlatú vizsgálat, például a ma már népi, de egykor hivatalos utcaneveknél. Pl. Széchenyi utca (50), Bárány utca (201), Erzsébet utca (215) stb. A névtárak adalékaként igen hasznos lenne az utcanevek összehasonlító táblázata a századfordulótól napjainkig.

A fölvetett kérdésektől függetlenül jelentős művel gazdagodott a vajdasági névtudományi sorozat, amelynek nagy arányai, sokoldalú eredményei kötetről kötetre egyre világosabban látszanak. Már most térbeli, tipológiai összefüggéseikben szemlélhetünk olyan földrajzi neveket, amelyeket az izolált gyűjtés egyedinek, csak az adott tájon előfordulónak vélt. Ilyenek a települések egész sorában fölbukkanó Bánomkert, Bánkert, Budzsák, Koplaló, Kukucska stb. Mindegyik a népi magyarázatokon túl történelmi, gazdaság- vagy művelődéstörténeti vonatkozásokat sejtet, amelyek földerítése az ezután meginduló földolgozó munkákra vár.

PAPP GYÖRGY

Szövegközlések PESTY FRIGYES helynévtárából

„A már országos mozgalommá nőtt földrajzinév-gyűjtés minden országrészben — megyében vagy városban — szükségessé tette a múlt század hatvanas éveiben PESTY FRIGYES akadémiai tag iránítással összeállított helynévtár-kéziratok tanulmányozását is. Az eddig megjelent, vagy már megjelenésre váró földrajzinév-kötetek közül is a PESTY-féle névanyagot... tanulmányozása közben nyilvánvalóvá vált, hogy ez a gyűjtemény tekintélyes mennyiségben tartalmaz olyan adatokat, amelyek a tervezett földrajzinév-kötetekbe már nem férnek bele, a napjainkban egyre élénkebb helytörténeti kutatásban azonban nélkülözhetetlenek, — ugyanakkor nehezen hozzáférhetők.” Ezekkel a mondatokkal kezdődik a Jászkunság teljes kéziratos anyagát közzé tevő vaskos kötet (Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. I. Jászkunság. Közzéteszi BOGNÁR ANDRÁS. Kiadja a Katona

József Megyei Könyvtár és a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár. Kecskemét—Szolnok, 1978. 406 p.), amelynek már a párja is napvilágot látott (II. Külső-Szolnok. Közzéteszi BOGNÁR ANDRÁS. Kecskemét—Szolnok, 1979. 331 p.). Ezek a forrásmunkák nem előzmény nélküliek. A hetvenes években — a bevezetőben jelzett szükségleteket fölismerve — már megjelent néhány hasonló kiadvány, többnyire a megyei, járási múzeumok és könyvtárak gondozásában. Mivel olyan területről közölnek anyagot, ahol még nem lejtettek meg a megyei földrajzinév-kötetek, ezért jónéhány évig ezek az adattárak lesznek az illető terület helynévanyaga iránt érdeklődő kutatók legfőbb adatforrásai. Értékük, becsük természetesen a megyei névtárak megjelenésével sem fog csökkenni, ezért érdemes őket alaposabban is megismerni.

A sort KŐHEGYI MIHÁLY — SOLYMOS EDE munkája nyitja meg (Észak-Bácska földrajzi nevei Pesty Frigyes kéziratosa Helynévtárában. Baja, 1973. /A Bajai Türr István Múzeum Kiadványai. 21. sz./). Három évvel később jelent meg a következő füzet: ASZTALOS ISTVÁN, Galga völgy földrajzi nevei Pesty Frigyes kéziratosa helységnévtárában. (Aszód, 1976. Aszódi Múzeumi Füzetek. 8. sz.). Ezután évenként lejtettek meg újabbak: PASTINSZKY MIKLÓS — TAPOLCAINÉ SÁRAI SZABÓ ÉVA, Pesty Frigyes 1864. évi helynévgyűjtése. Komárom megye. (Tatabánya, 1977.), majd az említett Jászkunság (1978) és Külső-Szolnok.

Mind az öt könyv célul tűzte ki, hogy az általa kiválasztott terület anyagát teljességében és betűhíven teszi közzé. Minden jó forrásmunka alapkövetelménye a pontosságon, megbízhatóságon túl (a lehetőségek adta korlátokon belül) a teljesség és a jól kezelhetőség. Az utóbbin az anyag célszerű tagolását, valamint megfelelő filológiai apparátussal való ellátottságát értem (jegyzetek, mutatók, utalások). Ezeknek a fő szempontoknak a szem előtt tartásával nézzük meg a fűlsorolt műveket!

A bevezető fejezetek a közreadás fontosságára való hivatkozás után közlik az egykori „Utasítás”-t és PESTY kérdőívét. Ez több szempontból is hasznos. Egyrészt megtudjuk, milyen nevekre számított PESTY, mit várt el a gyűjtőktől, és hogyan képzelte el a gyűjtést. Másrészt a válaszok nagyon sokszor a kérdőív pontjainak megfelelően

azok sorrendjében születtek, így a kérdések ismerete a nevek sorra-
vételekor hasznos útbaigazítást adhat. A múlt századi tudós követel-
ményei, elvei jórészt ma is helyesek, a mai gyűjtők számára is meg-
szívlelendők. ASZTALOS ISTVÁN mellékeli a Helytartótanács Pest
megyének küldött korabeli leiratát is, amelyben az intézmény utasítja
a megyei hatóságokat, hogy a gyűjtést támogassák és végeztessék el
(Galga-völgy 4—5). A gyűjtemény elő- és utótörténetét is megismer-
hetjük néhány mondatban (É-Bácska 3—6, Galga-völgy 3—4), a Ko-
márom megyei kötet pedig igen értékes, úttörő jellegű tudománytörté-
neti fejezetet szentel PESTY életrajzának, munkásságának (13—33).
Ezen kívül a szerzők tájékoztatnak a helynévgyűjtő mozgalom előz-
ményeiről, és a legfontosabb — a helytörténeti kutatás számára is
hasznosítható — névtani forrásmunkákról (5—12). Még az adattári
fejezet előtt több szerző figyelmeztet arra, hogy a korabeli adatközlők
falusi előljárók sokszor laikus megállapításait kritikával és körültekin-
téssel szabad csak alkalmazni (É-Bácska 9, Galga-völgy 6).

Az adattárat térképvázlatok vezetik be (É-Bácska 5, Galga-
völgy 11, Komárom 40. után sztl. lapokon — sajnos alig olvasható ne-
vekké, K-Szolnok VI, 155). A terület kiválasztása, körülhatárolása
során főleg a közigazgatási határokat követték. A Jászkunság való-
ban közigazgatási egység is volt, de történetében, néprajzában és ta-
lán névanyagában is sajátos arculatú terület. ASZTALOS egy kisebb
közigazgatási egység, a Galga-patak középső vidéke névanyagát vá-
lasztotta ki. A Komárom megyei kiadvány a mai megyehatárokat vette
figyelembe, így 11 volt Fejér és Veszprém megyei községet is szerep-
pellet. Ugyanílyen meggondolásból az É-Bácska figgelékében találunk
négy, korábban Pest megyéhez tartozó falut (71—6). A Jászkunság
és K-Szolnok kötetei természetesen a múlt századi állapotokat vették
alapul (kisebb megszorítások K-Szolnok VIII—IX. lapjain).

A szöveggyűjtemények belső tagolása más-más megoldást mutat.
ASZTALOS a mai helynévtárak gyakorlatából kiindulva megszámozza
a térképvázlaton levő községeket, s az így kialakult sorrendben közli
az anyagot. A helységnevek betűrendjén alapul Komárom megye,

É-Bácska és K-Szolnok adattára, Jászkunság az eredeti forrás
közlési rendjéhez igazodik. Ez utóbbi ^{két} kötet élőfejet is alkalmaz, min-
den lap felső szélén a községnev és utalószámok állnak. Ugyanezek

a kötetek mutatókkal is nagyon jól el vannak látva. Helységenként és összességükben is listázzák a neveket. Az általános mutató a névelemeket is tartalmazza. Ide kerültek a kulcsfontosságú közszók, s így ez tárgymutatóul is szolgál. Hasonló megoldást követ É-Bácska is, csak helységenként nem ad külön névlistát, de ez lényegesen megnövelné a terjedelmet. A mutató hiánya vagy hiányossága nagy mértékben csökkenti a kötet használhatóságát. Pl. Komárom köteté csak a pusztákhoz készített mutatót (301—4), s ezt a hiányosságot még a gazdag jegyzetapparátus sem tudja feledtetni. Jegyzetanyaga zömmel az 1873-as Helységnévtár alapján ad anyagot, és az időközben bekövetkezett változásokat tartalmazza. A Galga-völgy füzetében van ugyan mutató (65—81), de az a névelemeket külön nem tartalmazza. Egyedül ez a füzet ad idegen (német) nyelvű kivonatot (82).

„Szükségesnek tartottuk a szövegközlésben előforduló, ma már nem, vagy alig használatos, vagy jelentésváltozáson keresztülment szavak magyarázatára szójegyzéket közölni.” — Írják a Komárom megyei kötet szerzői (38). Ezt a feladatot csupán ők tűzték maguk elé az öt mű közül, s többé-kevésbé sikerült is megoldaniok. Az értelmezéseket böngészve az olvasóban fölötlik a kérdés: minek alapján készültek ezek? A szövegből kihámozható értelmezéseket kapjuk? Vagy valamelyik szótárhoz fordultak segítségért? Néhány értelmezésükhöz nem kellett valóban segédeszköz (pl. vadalmás 'ahol sok vadalmafa tenyészik'), s valószínűleg a teljesség igénye magyaráztatta meg a nádas, patak, nyíres, szíkes, vízállás stb. szavakat. Nagyon hasznosak viszont az olyan szavak értelmezései, mint pagony, rence, villike tánc stb.

A könyvek szerény kiállításban, sokszorosított eljárással, kis példányszámban készültek. Ez semmit sem von le értékükből: valamennyi a magyar névtudomány nagy nyeresége. Hasznosításuk a jövő névkutatóinak feladata.

JUHÁSZ DEZSŐ